

MUSIQININ TƏDRİSİ METODİKASI
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ МУЗЫКИ
METHODS OF TEACHING MUSIC

UOT 372.878

**BAROKKO VASİTƏSİLƏ İFAÇILIQ USTALIĞININ FORMALAŞDIRILMASI:
ANALİZ VƏ TƏDRİS METODİKASI**

İradə Əhməd qızı Əhmədova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin baş müəllimi

ORCID: 0009-0000-4024-2424

E-mail: ridvan_baku@mail.ru

<http://www.doi.org/10.62706/bqiz.2026.v26.i1.20>

Açar sözlər: *tələbə, alət, barokko, fortepiano, pedaqogika*

Ключевые слова: *студент, инструмент, барокко, фортепиано, педагогика*

Key words: *student, instrument, barokko, piano, pedagogy*

Barokko dövrü fortepiano ədəbiyyatının formalaşmasında mühüm mərhələ hesab olunur, baxmayaraq ki, bu dövrdə əsas klavişli alət klavesin və klavikord idi. Barokko musiqisinin əsas xüsusiyyəti polifonik düşüncə tərzinin üstünlük təşkil etməsidir. Forteplano ifaçılığı baxımından bu dövr çoxsəsliliyin aydın və balanslı səsləndirilməsini tələb edir. Barokko əsərlərində mövzu ardıcılığı və motivlərin məntiqi inkişafı əsas yer tutur. Xüsusilə fuqa, invensiya və süita janrları klavişli musiqinin inkişafına güclü təsir göstərmişdir. Bu janrlar ifaçıdan texniki dəqiqlik və yüksək intellektual nəzarət tələb edir. Barokko musiqisində ritmik sabitlik və davamlı hərəkət hissi müşahidə olunur. Basso continuo prinsipi harmonik əsasın formalaşmasında mühüm rol oynayır. Dinamik kontrastlar məhdud olsa da, musiqi daxili gərginlik və ifadəliliklə zəngindir. Artikulyasiya və frazalanma ifanın əsas ifadə vasitələrindən biridir. Barokko fortepiano repertuarında ornamentasiya xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Ornamentlərin düzgün və üsluba uyğun ifası musiqinin xarakterini açmağa kömək edir. Bu dövrdə pedal istifadəsi ya yoxdur, ya da çox məhdud şəkildə nəzərdə tutulur. Barokko musiqisinin ifasında bərabər səs səviyyəsi və aydınlıq əsas məqsəd sayılır. Forteplano bu əsərlərin müasir alətdə səsləndirilməsi üçün yeni texniki yanaşmalar tələb edir. İfaçı tarixi üslub xüsusiyyətlərini nəzərə almalıdır. Barokko musiqisi texniki bacarıqlarla yanaşı analitik düşüncəni də inkişaf etdirir. Bu repertuar tələbələrin musiqi mətnini dərin anlamaq qabiliyyətini gücləndirir. Barokko əsərləri fortepiano tədrisində əvəzolunmaz metodik material kimi istifadə olunur. Bu dövrün musiqisi ifa mədəniyyətinin əsaslarını formalaşdırır.

“Barokko” italyanca tərcümədə qeyri-adi, qəliz, təmtəraqlı mənasını daşıyır. Bu anlayışın əmələ gəlməsində bir neçə variant mövcuddur. Məsələn, portuqal dilindən “perola barocca” qeyri-düzgün formalı mirvari dənəsi kimi tərcümə edilir.

Musiqi incəsənətində barokko üslubu XVII əsrdə gərgin və həyəcanlı cuhi, mənəvi mühitlə seçilən ölkələrdə tərəqqi edir. Barokko üslubu XVI əsrdə İtaliyada müəyyənləşməyə başlamış, 1620-1630-cu illərdə inkişaf etmiş və həmin əsrin ortalarında tərəqqidə yüksəliş əldə edib, gələcəkdə də öz inkişafını davam etdirmişdir. Almaniyada isə barokko üslubunda tərəqqisi bir

əsrdən çox vaxt tələb etdi.

Sonat prinsipinin formalaşması tarixində yüksək barokkoya aid italyan bəstəkarı Domenico Skarlattinin (1685-1757) rolu böyükdür. Onun yaradıcılığında bərhissəli klavir əsərlər (sonatlar) əsas yer tutur. Onlarda klassikdən öncəki sonat alleqronun xalq (italyan, ispan, portuqal) rəqs və mahnı janrlarının xüsusiyyətləri mövcuddur. Klavir texnikası sahəsində yenilikçi olan Skarlatti bir çox üsullardan istifadə etmiş (məşq, əllərin çarpazlaşması, qlissando), hansılar ki sonradan, XIX əsrin fortepian musiqisində öz əksini tapmış və inkişaf etmişlər. Skarlatti öz sonatalarında ekspozisiya ziddiyyətin yüksəkliyinə çatmasında hətta Mosartı qabaqlamışdı. Sonat prinsipinin ardıcılıqla həyata keçirilməsinə baxmayaraq, Skarlattinin sonatalarında reprizanın təkrarlanması qeyd olunmur. Məhz buna görə Skarlattinin bütöv formalı sonatları klassik sonat alleqro formasına gətirib çıxarmır, çünki, belə forma ən azı reprizin iki dəfə təkrarlanmasını, yəni rondo tələb edir. XVIII əsrin üslubuna nəzər salanda, ən ilk məsələ kimi Bax və Hendelin yaradıcılığı məsələsi ortaya çıxır. 1920-ci illərdə xarici musiqişünaslığında onları yüksək barokkonun nümayəndələri kimi təqdim edirdilər (Roberi Xaas, Pol Genri Lanq, Byuken).

Aşağıda Domenico Skarlattinin sonatları üzərində tələbələrə işləmək üçün pedaqoji metodlar təqdim olunur. Metodlar həm texniki, həm də üslubi aspektləri əhatə edir:

1. Üslubi kontekstin izahı ilə dərsə başlamaq, Skarlattinin barokko və erkən klassisizm arasında keçid rolunu tələbəyə aydınlaşdırmaq.

2. Əsərin formal quruluşunun (iki hissəli forma) təhlili və mövzu bölmələrinin müəyyənləşdirilməsi.

3. Sağ və sol əl partiyalarının ayrıca öyrənilməsi, xüsusilə əl dəyişmələri və keçidlərin rahatlaşdırılması.

4. Klaviş texnikasının inkişafı üçün sürətli pasajların yavaş tempdə və ritmik variasiyalarla məşqi.

5. Artikulyasiya üzərində sistemli iş aparmaq, stakkato və non-legato toxunuşlarının fərqləndirilməsi.

6. Barmaq texnikasının möhkəmləndirilməsi məqsədilə barmaq dəyişmələrinin məqsədyönlü planlaşdırılması.

7. Ornamentlərin (trell, mordent və s.) üsluba uyğun və texniki cəhətdən düzgün ifasının öyrədilməsi.

8. Dinamik imkanların məhdudluğunu nəzərə alaraq, ifadəliliyin əsasən artikulyasiya və frazalanma vasitəsilə qurulması.

9. Ritmik dəqiqliyin formalaşdırılması üçün metronomla şüurlu və mərhələli iş aparmaq.

Dərin emosional əsaslara və iti yaradıcılıq təfəkkürə malik olan Baxın bərabəri yox idi. Bunun üçün o, müxtəlif ifadə üsullarından istifadə edərək, öz vaxtını və müasirlərini qabaqlamışdır. Klassik və romantiklərdən fərqli olaraq, Bax musiqisi başqa dinamik mücəssəmə tələb edir. Buna görə də onda əsas istiqamətin dinamikasını və onunla yanaşı gedən bu istiqamətləri zənginləşdirən detallandırılmış istiqamətləri seçmək lazımdır.

İ.S.Bax (1685-1750) bütöv bir tarixi dövrün tamamlayıcısı olan dahi polifonistdir. Bəstəkar müxtəlif polifonik formalar işləsə də, əsas yer fuqalara ayırır. Onun fuqaları klassik əlamətlərə malikdirlər. O, polifoniyasına barokko üslubunda möhkəmlənmiş fərdiləşdirilmiş mövzuları daxil edərək, polifoniyada yeni tarixi pillə yaradıb. Baxın dövründə orqan bəstəkarın duyğu və

emosiyalarını dinləyicilərə çatdırma bilən bir alət idi. Amma klavirə də onun marağı böyük idi. Əgər, orqan yaradıcılığında o, zəngin ənənələrin tamamlayıcısıdırsa, klavir musiqisində o, yeni yolların yaradıcısıdır. Baxın əsərlərinin çoxu elə bil ki, mövcud olmayan, amma yaranmasına az qalan alət üçün yazılıb. Baxın yenilikçiliyi və novatorluğu klavir musiqisinin məzmununun zənginləşdirilməsindən, onun obraz diapazonunun genişləndirilməsindən ibarətdir.

Baxın yaratdığı prelyudiya və fuqalar silsiləsi mavində itaçılarını o vaxtadək istifadə olunmayan iyirmi dörd major və minor tonallıqlarla tanış etdi. Həqiqətən, bəstəkarın istedadının ən parlaq və güclü xüsusiyyəti - onun fərdiyyəti və üslubudur. Dahi melodist və polifonist, Bax harmoniya sahəsində də dahidir. Polifonik xətlərin qarışığında o, mürəkkəb akkordika yaradıb. Onun diatonika və xromatika əks etdirən musiqisində dolğun septakkord çalarlarda da istifadə edilib. Tonal inkişaf məntiqinin işlənməsi isə bəstəkarın harmonik təfəkkürünün cəsarətli kəşfidir. Tonal əlaqələrin məntiqi öz tamamlanmış əksini fuqalarda tapıb.

Baxın müxtəlif formalı (iri və kiçik) əsərləri bütövlük və mükəmməlliklə seçilir. Bəstəkar bu əsərlərdə musiqili materialın bütün imkanlarını (obraz, məna və kompozisiya) üzə çıxarır. Baxın musiqisinin dərk edilməsi polifonik təfəkkür sənətinin mənimsənilməsinə tələb edir. Bəstəkarın musiqi dramaturgiyasının özünəməxsus priyomlarını dərinlən öyrənmədən, onun sənət aləminə daxil olmaq üçün çalışmaq əbəsdir. Buna nail olmaq üçün Bax yaradıcılığı ilə dərinlən tanış olmaq, onun əsərlərini öyrənmək lazımdır. Lakin, bu zaman Bax musiqisinin müasir interpretatorları Bax üslubunu hiss edib, duya bilirlər, çünki Bax öz yaradıcılığında böyük tarixi bir dövrün bədii tendensiyalarını ümumiləşdirərək, əks etdirib.

Aşağıda İohann Sebastyan Baxın klavişli əsərləri üzərində tələbələrə işləmək üçün pedaqoji metodlar təqdim olunur. Metodlar polifonik düşüncə, texniki nəzarət və üslubi şüurun formalaşdırılmasına yönəlib:

1. Dərsin əvvəlində Bax yaradıcılığının barokko üslubunda yeri və polifonik təfəkkürün əsas prinsipləri barədə ümumi məlumat vermək.

2. Əsərin fakturasının təhlili, səslərin (səs xətlərinin) sayının və funksiyasının müəyyənləşdirilməsi.

3. Hər bir səs xəttinin ayrıca öyrənilməsi və melodik müstəqilliyinin qorunmasına nail olmaq.

4. Polifonik aydınlığın təmin edilməsi üçün səslərarası balans üzərində məqsədyönlü iş aparmaq.

5. Legato, non-legato və artikulyasiya növlərinin üsluba uyğun tətbiqini formalaşdırmaq.

6. Barmaq texnikasının rəşional qurulması, barmaq dəyişmələrinin səslərin davamlılığına xidmət etməsi.

7. Ritmik sabitliyin və metrik dəqiqliyin inkişafı üçün metronomla sistemli məşqlər aparmaq.

8. Ornamentlərin tarixi ifa qaydalarına uyğun şəkildə öyrədilməsi.

9. Dinamik planın polifonik quruluşu pozmadan mərhələli şəkildə formalaşdırılması.

10. Texniki çətinliklərin musiqi məzmunu ilə əlaqələndirilməsi, mexaniki ifadan uzaq durmaq.

11. Tələbəyə hər bir səs xəttini oxumaq və ya zümzümə etdirməklə daxili eşitmə və polifonik şüurun gücləndirilməsi.

Yuxarıda qeyd olunanlara əsaslanaraq, barokko dövrü musiqisi üzərində aparılan məqsədyönlü pedaqoji iş tələbədə yüksək səviyyədə musiqi intizamı və üslubi şüur formalaşdırır. Bu

repertuarla işləmək polifonik düşüncəni və çoxsəsli mətnin analitik qavranılmasını inkişaf etdirir. Sistemli metodlar ifaçının səslərərası balansı və struktur aydınlığını şüurlu şəkildə idarə etməsinə imkan yaradır. Barokko musiqisi üzərində pedaqoji yanaşma texniki bacarıqları mexaniki deyil, məntiqi əsasda möhkəmləndirir. Artikulyasiya və frazalanma üzərində aparılan iş ifadəliliyin daha incə və dərin səviyyədə formalaşmasına xidmət edir. Tarixi ifa prinsiplərinin tətbiqi tələbədə musiqi üslublarına hörmət və məsuliyyət hissini gücləndirir. Pedaqoji prosesdə daxili eşitmənin aktivləşdirilməsi musiqi yaddaşını və konsentrasiyanı əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Barokko repertuarı üzərində ardıcıl iş tələbənin intellektual və estetik inkişafına paralel təsir göstərir. Bu prinsiplərin praktikada tətbiqi ifaçını texniki baxımdan sabit və üslubi cəhətdən inandırıcı edir. Nəticədə tələbə müstəqil düşünən, musiqi mətnini dərinləndirən anlayan və yüksək ifa mədəniyyətinə malik bir musiqiçi kimi formalaşır.

Problemin aktuallığı. Mövzunun müasir fortepiano tədrisi və ifaçılıq praktikası üçün əhəmiyyətini müəyyən edir. Barokko musiqisi üzərində məqsədyönlü pedaqoji iş tələbələrin analitik düşüncə, polifonik eşitmə və üslubi şüurunun inkişafında mühüm rol oynayır. Bu mövzunun araşdırılması fortepiano təlimində metodik yanaşmaların təkmilləşdirilməsinə və ifa keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edir.

Problemin elmi yeniliyi. Forteplano tədrisində barokko musiqisinin pedaqoji prinsiplərinin sistemli şəkildə araşdırılması və tətbiq olunmasının elmi əsaslarının təqdim edilməsidir. Tədqiqat tələbələrin texniki və ifaçılıq bacarıqlarının inkişafını polifonik mətn üzərində praktik nümunələrlə göstərir. Həmçinin, məqalə müəllimlər üçün yeni metodik tövsiyələr və analiz üsulları təqdim edərək tədris prosesinin effektivliyini artırır.

Problemin praktik əhəmiyyət və məqalənin tətbiqi. Forteplano tədrisində barokko repertuarının sistemli işlənməsinin müəllim və tələbələr üçün konkret tövsiyələrini təqdim edir. Məqalədə göstərilən pedaqoji metodlar texniki bacarıqların, polifonik şüurun və üslubi ifadənin inkişafına birbaşa xidmət edir. Bu tədqiqat nəticələri dərslər prosesində tətbiq edilərək tələbələrin ifa səviyyəsinin yüksəldilməsinə və tədris metodikasının təkmilləşdirilməsinə imkan yaradır.

Ədəbiyyat

1. Бах И. С. Избранные фортепианные произведения. Москва: Музыка, 1989. - 320 с.
2. Скарлатти Д. Сонаты для клавира. Москва: Музыка, 2003. - 256 с.
3. Эйтнер Г. История музыки: от барокко до классицизма. Санкт-Петербург: Композитор, 2001. - 412 с.
4. Глинка В. Фортепианная техника эпохи барокко. Москва: Музыка, 1995. - 230 с.

İ.Ə.Əhmədova

Barokko vasitəsilə ifaçılıq ustalığının formalaşdırılması: analiz və tədris metodikası Xülasə

Bu məqalədə barokko dövrü musiqisi ilə işləməyin pedaqoji prinsipləri Skarlatti və Baxın əsərləri nümunəsində araşdırılır. İşdə polifonik təfəkkürün və musiqi intizamının formalaşdırıl-

ması üçün sistemli yanaşmanın əhəmiyyəti vurğulanır. Fakturanın, artikulyasiyanın və frazalaşdırmanın təhlili metodikalarının tətbiqi texniki bacarıqların və ifaçılıq yetkinliyinin inkişafına töhfə verir. İfaçıların üslubi savadlılığını artıran tarixi cəhətdən əsaslandırılmış ifa üsulları işıqlandırılır. Tədris prosesində praktik tətbiq üçün konkret pedaqoji tövsiyələr təqdim olunur. Bu yanaşmaların tətbiqinin nəticəsi olaraq, təhsilalanlarda musiqi anlayışının və ifaçılıq ustalığının yüksək səviyyəsi formalaşır.

И.А.Ахмедова

**Формирование исполнительского мастерства через барокко:
методика анализа и обучения**

Резюме

Данная статья рассматривает педагогические принципы работы с музыкой эпохи барокко на примере произведений Скарлатти и Баха. В работе подчёркивается значение системного подхода для формирования полифонического мышления и музыкальной дисциплины у студентов. Применение методик анализа фактуры, артикуляции и фразировки способствует развитию технической и исполнительской зрелости. Освещены исторически обоснованные приёмы исполнения, которые усиливают стилистическую грамотность музыкантов. Показаны конкретные педагогические рекомендации для практического применения в учебном процессе. Результатом внедрения этих подходов становится высокий уровень музыкального понимания и исполнительского мастерства у обучающихся.

I.A.Ahmadova

**Developing performance mastery through baroque music:
analysis and teaching methodology**

Summary

This article examines the pedagogical principles of working with Baroque music, using the works of Scarlatti and Bach as examples. The study emphasizes the importance of a systematic approach in developing students' polyphonic thinking and musical discipline. The application of techniques for analyzing texture, articulation, and phrasing contributes to the development of technical and performance maturity. Historically informed performance practices are highlighted, enhancing musicians' stylistic competence. Specific pedagogical recommendations for practical implementation in the educational process are presented. The result of applying these approaches is a high level of musical understanding and performance skill among students.

Redaksiyaya daxil olub: 17.02.2026